

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**з навчальної дисципліни «ПОЛІТЕКОНОМІЯ»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**

Облік і аудит

За темою № 3 - Економічні потреби та інтереси

Харків 2021

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 23.09.21 № 8

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного університету
внутрішніх справ
Протокол від 22.09.21 № 2

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 22.09.21 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління, протокол від 31.08.21 № 1

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Хиль Л.П.

Рецензенти:

1. Голова циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС, к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Цимбалістова О.А.
2. Професор кафедри бізнес адміністрування, маркетингу і туризму Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, д.е.н., професор Дружиніна В.В.

План лекції:

1. Економічні потреби суспільства. Закон зростання потреб.
2. Економічні інтереси, їх структура та суперечності. Система соціального партнерства.
3. Проблема вибору в економіці. Виробничі можливості суспільства.

Основна література:

1. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: Навчальний посібник – К.: Знання, 2014. – 711 с.
2. Базилевич В.Д. Економічна теорія: політекономія: практикум: Навчальний посібник – К.: Знання, 2013. – 496 с.
3. Базилук А.В., Дерій Ж.В., Концева В.В., Хоменко І.О. Економічна теорія. Практикум: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ., 2012.-312с.
4. Башнянин Г.І. Політична економія. Навчальний посібник. – К.:ЦУЛ, 2013. – 410 с.
5. Осецький В.Л. Політекономія: Навчальний посібник – К.: НАУ, 2013. – 380 с.
6. Майовець Є.Й. Економічна теорія: Навчальний посібник– Львів: ЛНУ ім. І.Франка. – 2011. – 399 с.
7. Моцелюк Н.В. Політична економія. Ч.3. Економічний розвиток. Сучасні економічні системи. Світове господарство: Навчальний посібник – К.:ЦУЛ, 2014.-168с.
8. Федоренко В.Г. Політична економія: Підручник-К.:Алерта, 2015. – 487с.
9. Сірко А.В.Економічна теорія: Політекономія:Підручник – К.:ЦУЛ, 2014.-416с.
10. Старостенко Г.Г., Мірко Н.В. Політична економія: Навчальний посібник – К.: Кондор – Видавництво, 2013. – 464 с.
11. Щетинін А.І. Політична економія: Підручник – К.: ЦУЛ, 2011. – 480 с.
12. Якобчук В.П. Економічна теорія: Навчальний посібник – К.:Ліра – К,2015 – 408с.

Допоміжна література:

1. Шевченко О.О. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ., 2012. – 280 с.
2. Кузнєцова Л.В. Політична економія: Навчально – методичний посібник – К.: НУХТ, 2011. – 181 с.
3. Вотаманюк О.З. Економічна теорія: вступ, макроекономіка, мікроекономіка - Львів: Інтелект – Захід, 2011. – 656 с.
4. Луценко Г.П. Курс економічної теорії: практика і теорія: Електронний посібник – Кременчук: КЛК НАУ, 2011. – 207 с.
5. Носова О.В. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2013. – 512 с.
6. Старостенко Г.Г. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: Ліра – К, 2011. – 432с.

7. Мельникова В.І. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2012. – 248 с.
8. Лопух К.В. Сучасний монетаризм: Монографія – К.: ЦУЛ, 2015.-272с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційний портал Верховної Ради України: Законодавство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

1.Економічні потреби суспільства. Закон зростання потреб.

Економічні потреби - це внутрішній мотив людини, що спонукає її до економічної діяльності.

Економічні потреби - це передумова матеріального та духовного виробництва, економічних зв'язків та відносин між людьми. Потреби мають об'єктивно - суб'єктивний характер.

Об'єктивні фактори формування і розвитку потреб складаються у самому виробництві. Проте формування потреб започатковує людина, тобто суб'єктивний фактор (на виробництві нову продукцію конструюють і створюють люди. Виробники не тільки дають споживачеві новий вид продукції а й самі вивчають і реалізують запити споживачів).

Класифікація потреб:

1) за суб'єктами:

- індивідуальні, колективні, суспільні;
- домогосподарств, підприємств, держав;
- суспільно-економічних класів, соціальних верств та економічні потреби окремих людей.

2) за об'єктами:

- матеріальні і духовні;
- першочергові і не першочергові.

3) за ступенем реалізації:

- абсолютні економічні потреби - визначаються максимально можливим обсягом виробництва матеріальних благ і послуг за найсприятливіших умов, які могли бути спожиті суспільством;
- дійсні економічні потреби - відповідають рівню розвитку виробництва і можуть бути задоволені (потреби, які може задовольнити сучасна кризова економіка України);
- фактичні економічні потреби (платоспроможні) - виявляються у формі задоволення платоспроможного попиту.

4) за способом задоволення потреб:

- потреби в предметах споживання (індивідуальні або особисті);

- потреби в засобах виробництва (виробничі).

Дуже відомою є ієрархія (підпорядкованість) потреб за Маслоу.

Розвиток та задоволення потреб залежить від ступеня зрілості економічної системи. У наш час у розвинених країнах Світу західні вчені налічують майже 11 тис. потреб, с поміж яких переважна більшість економічні.

Потреби людини-працівника народжуються у виробництві, пов'язані з процесом праці, з відтворенням робочої сили:

- а) вдосконалення умов праці (НТР - автоматизоване виробництво);
- б) у вільній творчій праці;
- в) у власному вдосконаленні;
- г) потреба у підвищенні зарплати.

До середини 50-х років (до початку НТР), тобто до початку формування технологічного способу виробництва, що базується на автоматизованій праці у розвинених країнах світу переважали потреби у товарах повсякденного попиту та тривалого користування. З 50-х років починають переважати потреби у послугах та душевних потребах. Від середини 70-х років, тобто від початку інформаційної революції, все більшу роль відіграють душевні потреби (розвиток творчих здібностей).

Роль споживання полягає в тому, що воно створює і відтворює потреби.

Потреби людини-власника (капіталіста, бізнесмена), які стосуються виробничих потреб:

- а) *нагромадження капіталу за рахунок одержання максимального прибутку.* В Україні в перехідний період (грудень 1991 - грудень 2005) відбувалося первісне нагромадження капіталу (вдруге). В розвинених країнах заходу первісне нагромадження капіталу відбувалося в XVI-XVII столітті.

Основні джерела:

- пограбування колоній;
- війни між розвиненими країнами;
- свій співвітчизник.

В Україні було задіяно тільки «свій співвітчизник».

- б) *управління власністю* (потреби людини-власника стосуються матеріально речових способів праці, тобто виробничих потреб).

Якщо економічні потреби капіталістів поєднуються з потребами отримання політичної влади (впливу на державну політику), вони стають соціально - економічними потребами.

Як зазначав відомий економічний дослідник Бунге (1823-1895pp.), - «Потреби становлять вихідний пункт політ економічних досліджень».

Всезагальний економічний закон зростання потреб характеризують взаємодію потреб і виробництва у процесі розвитку:

..... $P' \longrightarrow V' \longrightarrow P' \longrightarrow V' \dots$, тобто зрослі/потреби $P'(P = P' + \Delta P)$

стимулюють зростання виробництва V' , збільшення сировини вище до зростання потреб, а це є причиною подальшого зростання виробництва. Такий процес є безперервний (...), оскільки потреби людини є безмежними.

Цей закон знаходить свій прояв у двох головних формах:

- у зростання особистих потреб;
- у зростання економічних потреб (засоби виробництва).

Споживач виходе на ринки споживчих товарів, - підприємство, - на ринки факторів.

Корисність (при задоволенні потреб людина отримує корисність) - це здатність речі чи послуги задовольнять будь-яку потребу людини (в мікроекономіці визначення корисності - це задоволення споживання блага).

Закон спадної граничної корисності –(це додаткова корисність, від додаткової одиниці блага):

Вищезгаданий закон зростання потреб - це основний економічний закон споживання.

Обмеженість ресурсів - основний економічний закон виробництва.

Звідси основне економічне протиріччя - між безмежними потребами людей і обмеженими ресурсами. При збільшенні споживання блага гранична корисність падає.

1. Економічні інтереси, їх структура та суперечності. Система соціального партнерства.

Економічні інтереси - це усвідомлені економічні потреби.

Як форми вияву економічних відносин економічні інтереси є водночас формою вияву та реалізації економічних законів (для як найповнішого задоволення своїх економічних потреб люди повинні у своїй господарській діяльності керуватися вимогами об'єктивних економічних законів із усієї сукупності економічних відносин). Економічні інтереси взаємопов'язані передусім із такими підсистемами, як продуктивні сили і відносини економічної власності. Економічні інтереси більшості найманих працівників є особистими інтересами на відміну від приватних, які є формою вияву приватної трудової власності.

Засіб реалізації особистих інтересів отримання заробітної плати.

Реалізація економічних інтересів пов'язане з розв'язанням характерних для них суперечностей. Видатний німецький філософ першої половини XIX століття Г.Гетель писав: «Суперечність - ось що насправді рухає світом...». Розрізняють антагоністичні (непримиренні в межах певної економічної системи) і неонтогоністичні.

Основна проблема політичної економії, як науки, полягає в знаходженні способів та шляхів зменшення суперечності між необмеженими потребами людей і обмеженими ресурсами (основне протиріччя економіки).

Існує два методи розв'язання економічних антагоністичних суперечностей (за Марксом 1):

- 1) шляхом соціально-економічної революції (наси́льство);
- 2) через здійснення глибоких економічних реформ.

Для української економіки характерні досить глибокі економічні суперечності.

Шляхи поєднання економічних інтересів:

а) субординоване підпорядкування одних економічних інтересів іншим. Адміністративно-командна економіка Радянського Союзу характеризувалась жорсткою субординацією економічних інтересів (пріоритет державного інтересу);

б) координоване узгодження інтересів економічних суб'єктів. Практика успішного розвитку передових Західних країн засвідчує, що не субординація, а координація інтересів є найефективнішим засобом їхнього узгодження та реалізації (система соціального партнерства).

Відстоювання інтересів окремих груп у сучасному суспільстві набуло форми лобізму.

Лобізм - вплив на законодавців і чиновників, спрямований на підтримку окремих підприємств, галузей, соціальних груп. Зменшення суперечностей між необмеженими потребами і обмеженими ресурсами породжує проблему вибору, визначає мету економічної діяльності.

Буржуазія(підприємці) - отримання зарплати(підвищення прибутку підприємства, що дає можливість модернізувати автоматизацію підприємства, підвищення якості продукції, зниження її собівартості, зниження цін, підвищення премії).

Маркс вважав, що економічні протиріччя поділяються на: неантагоністичні та антагоністичні.

Неантагоністичні процеси вирішуються в межах даного суспільства. **Наприклад:** протиріччя між I і II підрозділами суспільного виробництва. Це протиріччя було у СРСР, у бік I підрозділу.

Антагоністичні протиріччя - це протиріччя, які не вирішуються в межах даної суспільно-економічної інформації.

Наприклад: 1) протиріччя між працею і капіталом;

2) протиріччя між суспільним характером виробництва і приватно-капіталістичним привласненням результатів праці. Тому Маркс розробив теорію соціалістичної революції. Сьогодні Захід вважає, що ці протиріччя можна розв'язати у межах капіталістичного суспільства. Для цього використовується **система соціального партнерства**, яка спрямована на узгодження інтересів капіталістів(роботодавців), і найманих працівників, становлення якої, як інституту ринкової економіки, припадає на ХХст. Стрижнем цієї системи є **трипартизм**(співпраця профспілок, союзу підприємств, держави). В результаті випрацьовується **тарифний договір на рік**.

В Японії система трипартизму має свою специфіку: замість держави виступає громадськість(преса, телебачення), узгодження відбувається скоріше. Часто від імені підприємців виступають ведучі менеджери фірм, колишні боси профспілок.

2. Проблема вибору в економіці. Виробничі можливості суспільства.

Якщо в I питанні розглядали економічні потреби людей, то в III-

можливості їх задоволення. Щоб зменшити протиріччя між необмеженими потребами людей і обмеженими ресурсами суспільства, виробництву треба розв'язати **фундаментальні економічні питання**: «Що?», "Як?", "Скільки?", «Для кого?" виробляти.

Останнім часом деякі ведучі економісти пропонують ввести 5-те основне економічне питання: "Коли споживати виробничі ресурси?", яке виникло у зв'язку з двома глобальними проблемами: **економічна і енергетична. Сукупність виробничих ресурсів**(чинники виробництва або фактори) з урахуванням обсягу структури, технічного рівня та якості являє собою **виробничий потенціал суспільства**.